

Małgorzata Końska
(Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa)

Dokumenty dotyczące cystersów w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych

Na stan zachowania źródeł archiwalnych dotyczących klasztorów cysterskich, które znalazły się w granicach Królestwa Polskiego po 1815 r., zarówno własnych, pochodzących z archiwów klasztornych, jak i wytworzonych w urzędach zajmujących się sprawami duchownymi, znaczący wpływ wywarła kasata z 1819 r. Na mocy dekretu supresyjnego arcybiskupa Franciszka Skarbek-Malczewskiego z 17 kwietnia 1819 r. zakon utracił domy w Jędrzejowie, Koprzywnicy, Łądzie, Sulejowie i Wąchocku oraz zgromadzone w nich księgozbiory i dokumenty.

Ogłoszenie dekretu kasacyjnego poprzedziło powołanie Deputacji Spraw Zniesionych Instytutów Duchownych pod przewodnictwem Stanisława Kostki Potockiego, ministra Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: KRWRiOP). Deputacja w ramach przygotowań do supresji opracowała jednolite instrukcje działania dla komisarzy rządowych.

Pierwszą czynnością komisarzy była okupacja – wstępne opisanie klasztoru i jego mienia (w tym opracowanie wykazów kapitałów klasztorów lokowanych na dobrach i wypożyczonych, wykazów zakonników i osób zatrudnianych do posług, opisów zabudowań klasztornych, inwentarzy precjozów i aparatów kościelnych, inwentarzy sprzętów i ruchomości, wykazów długów, intrat i funduszków, protokołu opieczętowania biblioteki i sumariuszy dokumentów klasztornych). Następnie

przeprowadzano lustrację (na jej podstawie zawierano umowy dzierżawne), a na koniec ewakuację – czyli właściwe przejęcie mienia¹.

Wszelkie dokumenty znajdujące się w klasztorach odsyłane były do właściwych komisji wojewódzkich². Tam dzielono je na cztery grupy – akta procesowe, akta administracyjne, akta duchowne (dotyczące wyposażenia klasztoru, jego przywilejów itp.) i akta interesów obcych. W komisji wojewódzkiej sporządzano sumariusz całego archiwum klasztornego w trzech egzemplarzach – jeden pozostawał na miejscu, drugi wysyłano do Prokuratorii Generalnej, a trzeci do Deputacji. Akta administracyjne i akta interesów obcych zatrzymywano w archiwum komisji wojewódzkiej, na terenie której znajdował się kasowany klasztor. Z czasem przenoszono je do składnic akt przy trybunałach cywilnych, skąd w latach 80. XIX w. trafiły do Archiwum Głównego Akt Dawnych.

Akta procesowe, w miarę porządkowania, oddawano Prokuratorii do wykorzystania przy ewentualnych procesach o mienie poklasztorne. Akta duchowne przejmowała Deputacja, która posługiwała się nimi (szczególnie pomiarami, planami i mapami) do rewizji dóbr posupresyjnych. W KRWRiOP utworzona została odrębna Sekcja Interesów (Funduszków) Suprymowanych, w której gromadzono akta spływające z komisji wojewódzkich.

Powstańczy Rząd Narodowy w kwietniu 1831 r. wydał dekret, zgodnie z którym „wszystkie dobra, lasy, jak niemniej fundusze supresyjne” z kasaty 1819 r. przeszły pod bezpośredni zarząd Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (dalej: KRPiS)³. W 1832 r. decyzję tę potwierdził Rząd Tymczasowy Fiodora Engla. Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego⁴ (dalej:

¹ Szerzej na temat działań władz zob. P.P. Gach, *Mienie polskich zakonów i jego losy w XIX wieku*, Rzym 1979.

² Dla Jędrzejowa była to Komisja Województwa Krakowskiego, dla Łądu Komisja Województwa Kaliskiego, a dla Koprzywnicy, Sulejowa i Wąchocka Komisja Województwa Sandomierskiego.

³ Warszawa, Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego (dalej: CWW KP), sygn. 199–201.

⁴ W 1832 r. KRWRiOP została rozwiązana, a sprawy wyznaniowe połączono z wewnętrznymi w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego (dalej: KRWDiOP). W 1839 r., po odłączeniu spraw oświatowych, działała jako Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych (dalej: KRWiD).

KRSWDiOP) ustaliła, że zatrzyma przy sobie dokumenty po skasowanych klasztorach dotyczące uposażenia i zasilania probostw oraz windykacji i zabezpieczenia kapitałów i dziesięcin. Do KRPIŚ miały być przekazane między innymi sprawy administracji dóbr i lasów suprymowanych, egzekucji dziesięcin należących do funduszu supresyjnego oraz sprawy dotyczące ewentualnych ubytków w jego dochodach. Dodatkowy reskrypt z czerwca 1832 r. nakazywał wydanie KRPIŚ również akt dotyczących reperacji gmachów suprymowanych oraz aktywów i pasywów klasztornych⁵. Ekstradycja akt przechowywanych dotąd w archiwum KRWRiOP prowadzona była powoli i chaotycznie. W efekcie do KRPIŚ trafiło mniej akt, niż wynikałoby to z wydanych rozporządzeń⁶.

Po rozwiązaniu KRPIŚ w 1867 r. jej akta ogólne zostały wywiezione do Sankt Petersburga, a szczegółowe trafiły do powołanych w guberniach izb skarbowych⁷. W 1885 r. przejęły je nowo powołane Zarządy Dóbr Państwowych⁸. Akta KRPIŚ i Zarządu Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Warszawie przechowywane w Archiwum Skarbowym uległy zniszczeniu w 1944 r.⁹ KRSWiD została rozwiązana w 1867 r., a w jej miejsce powołano Zarząd Obcych Wyznań w Królestwie Polskim.

⁵ Wiele akt pozostawało przedmiotem sporu pomiędzy komisjami. Przykładowo, KRPIŚ bezskutecznie domagała się wydania „aktów okupacji klasztorów i kolegiat” z 1819 r.

⁶ Za przykład może tu posłużyć prośba Rządu Gubernialnego Kieleckiego do KRSWiD z 1842 r. o wydanie sumariuszy dokumentów klasztorów w Beszowej, Miechowie i Olkuszu, oddanych w 1826 r. przez Komisję Województwa Krakowskiego do KRWRiOP. KRSWiD przekazała pismo do KRPIŚ, twierdząc, że sumariusze zostały jej przekazane. Po kilku miesiącach poszukiwań okazało się, że były nadal w biurze KRSWiD; AGAD, CWW KP, sygn. 867.

⁷ Akta najstarsze, wytworzone przed 1815 r., uznano za nieprzydatne do prowadzonych spraw i pozostawiono w Warszawie; z czasem trafiły do Archiwum Skarbowego.

⁸ Zarząd w Warszawie dla guberni warszawskiej, kaliskiej, piotrkowskiej i płockiej; w Radomiu dla guberni radomskiej, kieleckiej, lubelskiej i siedleckiej; w Suwałkach dla guberni suwalskiej i łomżyńskiej. Od 1914 r. urzędy działały pod zmienioną nazwą jako Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

⁹ Nie ucierpiały pod tym względem akta Zarządu Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Radomiu. W zespole przechowywanym w Archiwum Państwowym w Radomiu, liczącym obecnie kilkadziesiąt tysięcy jednostek archiwalnych, zachowały się dokumenty dotyczące skasowanych klasztorów cysterskich w Koprzywnicy, Sulejowie i Wąchocku.

Przeszło sześć tysięcy tomów akt wyznaniowych po zwinięciu Zarządu Obcych Wyznań w 1871 r. zostało wywiezionych do Sankt Petersburga¹⁰. W Warszawie Rosjanie pozostawili około dwóch tysięcy czterysta tomów, które trafiły do Archiwum Akt Dawnych. Po traktacie ryskim z 1921 r. blisko cztery i pół tysiąca tomów rewindykowano z ówczesnego Leningradu i włączono do zespołu „Zarząd Wyznaniowy Królestwa Polskiego”, który przed wojną liczył ponad osiem tysięcy tomów. Akta te uległy całkowitemu zniszczeniu w Archiwum Akt Dawnych podczas Powstania Warszawskiego.

W 1961 r. rewindykowano z Centralnego Archiwum Historycznego w Leningradzie prawie tysiąc dziewięćset tomów akt wyznaniowych, które obecnie stanowią główny zręb utworzonego w AGAD zespołu pod nazwą „Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego”¹¹. Przechowywane w nim akta dotyczą wszystkich domów cysterskich w Królestwie Polskim. Są wśród nich akta okupacji funduszków z lat 1818–1819, inwentarz klasztoru w Jędrzejowie i jego dochodów z lat 1802–1819¹², akta okupacji funduszków klasztoru w Koprzywnicy z 1819 r.¹³, akta okupacji funduszków klasztoru w Łądzie z 1819 r., akta dotyczące funduszków z lat 1833–1858 i dokumenty związane z adaptacją klasztoru na więzienie z 1835 r.¹⁴

Dla klasztoru w Sulejowie zachował się kopiariusz dokumentów z lat 1262–1778, potwierdzających prawa własności cystersów do posiadanych dóbr, w tym: Sulejów, Błogie, Łęczno, Barkowice, Koło,

¹⁰ W opublikowanej w 1919 r. kronice archiwów Petersburga i Moskwy znalazła się informacja, że podczas lustracji w aktach Departamentu Wyznań Obcych natrafiono na paczkę zawierającą ok. stu dokumentów dotyczących klasztorów w Sulejowie i Koprzywnicy, w tym bullę Honoriusza III z 1218 r. dla Sulejowa (obecnie w Rosyjskim Gosudarstwiennym Istoriceskim Archiwie w S. Petersburgu); zob. A. Bachulski, *Sprawozdanie z literatury archiwalnej RSFSR „Archeion”*, 2, 1927, s. 111; P. Nowak, *Odnaleziony oryginał najstarszego przywileju papieskiego dla klasztoru Cystersów w Sulejowie z 9 maja 1218*, „Przegląd Historyczny”, 108, 2017, s. 115–125.

¹¹ Inwentarz zespołu wraz ze skanami dokumentów jest dostępny w Internecie na stronie AGAD: www.agad.gov.pl/inwentarze/cww190x.xml (dostęp: 28.03.2017).

¹² AGAD, CWW KP, sygn. 799–800.

¹³ Tamże, CWW KP, sygn. 804.

¹⁴ Tamże, CWW KP, sygn. 801 (w aktach plan sytuacyjny opactwa z 1843 r.); sygn. 802–803.

Bałdrzychów, Skrzynno, Mogielnica, Wójcin (Woycin), Świąciechów, Dąbrowa, Łazy, Straszów¹⁵, akta dotyczące funduszków i stanu skasowanego klasztoru w Sulejowie z lat 1820–1869¹⁶, lustracja dochodów plebanii w Dąbrowie – dawniejszego funduszu klasztoru sulejowskiego z 1821 r.¹⁷, oraz wypisy między innymi z akt Trybunału Koronnego Piotrkowskiego i ksiąg grodzkich piotrkowskich z lat 1651–1779 dotyczące sporu o granice dóbr, między innymi Koło i Łęczno¹⁸.

Dla klasztoru wąchockiego zachowały się akta okupacji funduszków z lat 1818–1819, a w nich katalog biblioteki klasztornej sporządzony w 1811 r.¹⁹, akta funduszków z lat 1823–1851 oraz dokumenty dotyczące klasztoru i jego majątku z lat 1410–1818²⁰. Zbiór ten uzupełniają akta z 1819 r. dotyczące dóbr Kacice należących do opactwa w Mogile²¹.

W tomie akt dotyczących gmachów suprymowanych z lat 1835–1847 znajdują się opisy stanu zabudowań poklasztornych, kosztorysy koniecznych remontów, korespondencja na temat dalszego zagospodarowania tych budowli oraz plany sytuacyjne i wizerunki zabudowań

¹⁵ Tamże, CWW KP, sygn. 807. Kopiariusz znajdujący się do kasaty w archiwum klasztornym, różniący się od przechowywanego w AGAD, w 1930 r. został odnaleziony w Tarnopolu. Obecnie przechowywany jest w Archiwum Państwowym w Piotrkowie Trybunalskim.

¹⁶ Tamże, CWW KP, sygn. 805 (w aktach dokument pergaminowy opata Justyniana Bernarda Zaruskiego z 1686 r.), sygn. 806 (dokumenty w głównej mierze dotyczą funduszków i stanu zabudowań klasztornych).

¹⁷ Tamże, CWW KP, sygn. 808.

¹⁸ Tamże, CWW KP, sygn. 807a (spór między biskupstwem wrocławskim, klasztorem sulejowskim i Młoszewskim pisarzem grodzkim piotrkowskim). Dokumenty pierwotnie znajdowały się w Prokuraturii Generalnej i służyły celom procesowym. Wyodrębnione jako tzw. Aneksy, ocalały z wojny i początkowo znajdowały się w AGAD w zespole Prokuraturii.

¹⁹ Tamże, CWW KP, sygn. 810 (w aktach katalog biblioteki klasztornej z 1811 r., s. 226–288 oraz druk *Sąd Najwyższy w sprawie zgromadzenia zakonu xx Cystersów przeciw Franciszkowi Chodylskiemu*, Warszawa 1819).

²⁰ Tamże, CWW KP, sygn. 809, CWW KP, sygn. 811 – w aktach znajdowało się dziewięć dokumentów pergaminowych z lat 1410–1770, które ze względów bezpieczeństwa i warunków przechowywania zostały przeniesione do Zbioru Dokumentów Pergaminowych (nr 9105–9113), oraz dwadzieścia dokumentów z lat 1678–1737 przeniesionych do Zbioru Dokumentów Papierowych (nr 4434–4453).

²¹ Tamże, CWW KP, sygn. 798.

kilkunastu klasztorów, w tym cystersów z Koprzywnicy, Sulejowa i Wąchocka²².

Akta KRPiS, jak wyżej wspomniano, uległy zniszczeniu w czasie wojny. Jednak grupy akt skarbowych zachowały się w archiwach terenowych, dokąd trafiły po wykorzystaniu przez ostatnich użytkowników – izby skarbowe i zarządy dóbr państwowych²³. W 1967 r. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach przekazało do AGAD akta z lat 1810–1869 przejęte w 1869 r. przez Izbę Skarbową Kielecką. W dołączonym do KRPiS tak zwanym „dopływie kieleckim”²⁴ znajdują się akta dotyczące kapitałów supresyjnych z dóbr Bilczów po cystersach z Koprzywnicy²⁵ oraz z dóbr należących do klasztoru w Jędrzejowie – Gruszczyn i Krasocin, Konary, Oxa (Oksa), Przybynice, Rakoszyn, Rembiechowa, Strzeszkowice, Trzebień, Tynica, Węgleszyn i Żarczyce²⁶. Oddzielne tomy dotyczą funduszków po zgromadzeniu w Jędrzejowie z lat 1834–1856 i podatków od opactwa z lat 1812–1868²⁷. Dokumenty dotyczące opactwa w Jędrzejowie znajdują się również w aktach szczegółowych kapitałów po klasztorach suprymowanych w guberni krakowskiej z lat 1820–1848²⁸.

W przekazanych w 1949 r. z Archiwum Państwowego w Poznaniu archiwaliach Komisji Województwa Kaliskiego Rządu Gubernialnego Warszawskiego (dalej: KWKRGW) znajdują się akta dotyczące między innymi funduszków, układów dzierżawnych, stanu zabudowań klasztornych i niezbędnych remontów suprymowanego klasztoru i opactwa

²² Tamże, CWW KP, sygn. 757; akta dotyczą również klasztorów w Jędrzejowie i Łądzie, ale brak dla nich planów. Szczegółowe, kartograficzne opisy planów zawiera publikacja: M. Łodyńska-Kosińska, *Katalog rysunków architektonicznych z akt Centralnych Władz Wyznaniowych w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie*, Warszawa 1981.

²³ Zespół przechowywany obecnie w AGAD pod nazwą Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu tworzą nieliczne akta ocalałe z wojny i rewindykaty ze Związku Radzieckiego.

²⁴ Reinwentaryzacja zespołu KRPiS zakłada scalenie akt skarbowych i likwidację odrębności „dopływu kieleckiego”.

²⁵ AGAD, KRPiS – dopływ kielecki, sygn. 1232.

²⁶ Tamże, KRPiS – dopływ kielecki, sygn. 1330, 1387, 1520, 1569, 1580, 1586, 1648, 1675, 1678, 1689, 1730.

²⁷ Tamże, KRPiS – dopływ kielecki, sygn. 1863, 285.

²⁸ Tamże, KRPiS – dopływ kielecki, sygn. 1360.

w Łądzie z lat 1810–1850²⁹. Również w tym zespole znajdują się akta funduszków klasztoru Cysterek w Ołoboku z lat 1810–1812³⁰.

W zachowanych aktach Wydziału Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, drugiego z zespołów akt władz terenowych: Komisji Województwa Mazowieckiego Rządu Gubernialnego Warszawskiego (dalej: KWMRGW), dominują sprawy zabezpieczenia funduszków duchownych na dobrach, w tym dla klasztorów w Sulejowie – na dobrach Błogie i Wistka z lat 1824–1840³¹, i dla klasztoru w Łądzie – na dobrach Baszówka i Trąbki z lat 1830–1835³².

Regesty spraw dotyczących zgromadzenia cystersów rozpatrywanych przez Radę Administracyjną Królestwa Polskiego w latach 1815–1830 znajdują się w zachowanych protokołach jej posiedzeń³³. Dotyczą głównie umorzeń w sprawach finansowych.

Bogaty materiał statystyczny zawierają roczne sprawozdania KRWRiOP składane I Radzie Stanu Królestwa Polskiego³⁴. Są tam kompleksowe informacje o zniesionych klasztorach, w tym cysterskich, ich dobrach, funduszach i zobowiązaniach, liczbie zakonników oraz kosztach ich utrzymania³⁵.

²⁹ Tamże, KWKRGW, sygn. 1083, 1089, 1107–1108, 2068; w zespole KWKRGW, sygn. 1109–1112 i 3197 znajdują się akta klasztoru w Łądzie z czasów, kiedy zajmowali go kapucyni.

³⁰ Tamże, KWKRGW, sygn. 43. Niestety, akta są w złym stanie, zbutwiałe.

³¹ Tamże, KWMRGW, sygn. 5012, 4989, 4555 (dobra niewymienione z nazwy).

³² Tamże, KWMRGW, sygn. 5009.

³³ Z zespołu liczącego przed wojną ok. dwustu tysięcy (!) tomów ocalało tylko sto siedemdziesiąt dziewięć tomów protokołów posiedzeń Rady Administracyjnej. Regesty z lat 1815–1830 zostały wydane drukiem: *Sumariusz protokołów Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego 1815–1867*, cz. 1: 1815–1830, t. 1: *Sekcje I–III*, red. K. Konarski, F. Ramotowska, Warszawa 1958. Regesty wpisów dotyczących cystersów znajdują się pod nr 1701–1709 (s. 467–468). Prace nad dalszymi częściami sumariusza nie były kontynuowane.

³⁴ AGAD, I Rada Stanu Królestwa Polskiego (dalej: I RS KP), sygn. 99, 101–102 (sprawozdania z lat 1816–1828).

³⁵ Przykładowo do sprawozdania z 1823 r. zostały dołączone aneksy z wykazem dóbr suprymowanych pomierzonych w latach 1821–1823 (w 1821 r. wymierzono dobra należące do klasztoru w Wąchocku, w 1822 r. należące do Jędrzejowa, Sulejowa, Wąchocka i Koprzywnicy, w 1823 r. do Jędrzejowa i Mogiły. Na 1824 r. zaplanowano pomiary w pozostałych dobrach wąchockich); zob. AGAD, I RS KP, sygn. 101, s. 381–388.

Jak wcześniej wspomniano, akta mogące służyć do ewentualnych procesów o mienie poklasztorne kierowane były do Prokuratorii Generalnej Królestwa Polskiego. Znajdujemy je w nielicznych ocalałych tak zwanych aneksach do akt tego urzędu³⁶. Jest tam zbiór dokumentów dotyczących klasztoru Cystersów w Wąchocku z XVII–XVIII w., opisy dóbr klasztoru wąchockiego zaczerpnięte z *Liber beneficiorum* diecezji krakowskiej i z ksiąg wizytacji kościelnych z XVI w. oraz odpisy dokumentów z Archiwum Głównego Krajowego potwierdzających prawa własności cystersów do dóbr Sulejów i Tomaszów³⁷.

Przeгляд zespołów akt urzędów zamyka CK Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego. Znajdują się w nim akta dotyczące spraw finansowych oraz podania o przyjęcie do Zakonu Cysterskiego (wymieniono domy w Mogile i Szczyrzycu)³⁸.

Najznakomitszą częścią zasobu AGAD związaną z cystersami są dokumenty pergaminowe³⁹. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowią pergaminy przechowywane przed wojną w Archiwum Głównym Akt Dawnych, a w dalszej kolejności pochodzące ze zbiorów Biblioteki Zamoyskich, z Muzeum Narodowego⁴⁰, o bliżej nieokreślonej proveniencji, z Biblioteki Przeddzieckich i z Warszawskiego Archiwum Radziwiłłów.

³⁶ Z przechowywanego przed wojną w Archiwum Skarbowym liczącego ok. dwustu czterdziestu tysięcy tomów zespołu akt Prokuratorii ocalało jedynie kilka tomów akt spraw i nieco tak zwanych aneksów, wyłączanych z akt spraw w okresie międzywojennym.

³⁷ AGAD, Prokuratoria Generalna KP, sygn. 12–13 (przy wypisach z *Liber beneficiorum* Jana Długosza znajduje się adnotacja, że były przedstawiane w 1689 r. w imieniu konwentu wąchockiego przed Sądem Nuncjatury), sygn. 24.

³⁸ Tamże, CK Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, sygn. 272 K.

³⁹ Informacje na temat pergaminów klasztornych znajdują się w artykule: J. Płocha, *Dokumenty klasztorów*, w: *Archiwum Główne Akt Dawnych. Przewodnik po zespołach. Archiwa dawnej Rzeczypospolitej*, red. J. Karwasińska, wyd. 2, Warszawa 1975, s. 301–305. Dane ilościowe podane w przewodniku odbiegają od obecnego stanu.

⁴⁰ W latach 1950–1951 Muzeum Narodowe w Warszawie przekazało do AGAD zbiór dokumentów gromadzonych od 1915 r. jako dary i depozyty osób fizycznych i instytucji, w tym dokumenty cysterskie z Koprzywnicy, Sulejowa i Wąchocka.

Tematyka dokumentów jest jednorodna, najczęściej dotyczą one nadań dóbr i dochodów – królewskich, książęcych i prywatnych oraz ich potwierdzeń; transakcji kupna–sprzedaży, zamiany, zastawu, dzierżawy; spraw spornych o dobra, dochody i poddanych; rozgraniczenia dóbr; spraw dziesięcinnych i wynikających z prawa patronatu; spraw rozdziału dóbr na opackie i konwentualne; zwolnień immunitetowych; dokumentów lokacyjnych; spraw sołectw i przywilejów odpustowych.

W Zbiorze Dokumentów Pergaminowych AGAD znajdują się dokumenty z archiwów klasztorów Cystersów w Byszewie-Koronowie⁴¹, Gościkowie-Paradyżu⁴², Jędrzejowie⁴³, Koprzywnicy⁴⁴, Łądzie⁴⁵, Mogile⁴⁶, Pelplinie⁴⁷, Sulejowie⁴⁸ oraz Wąchocku⁴⁹. Zachowały się poje-

⁴¹ 2 dokumenty – AGAD, Zbiór Dokumentów Pergaminowych, sygn. 6444, 6481.

⁴² 2 dokumenty – tamże, sygn. 595, 2327.

⁴³ 2 dokumenty – tamże, sygn. 2013, 7216.

⁴⁴ 95 dokumentów – tamże, sygn. 2172–2186, 2188–2192, 2246, 2866–2873, 3018, 3234–3237, 3239–3243, 3254–3257, 3601, 3783, 5680, 5697, 5707, 5709, 5713, 5717, 5719–5721, 5732–5733, 5737, 5741–5742, 5745, 5757, 6254–6255, 6258–6260, 6267–6269, 6293, 6310–6312, 6315, 6322–6324, 6334, 6337–6339, 6350–6351, 6459, 6517, 6520, 6522, 6526, 6805, 7085, 9006–9007, 9042.

⁴⁵ 60 dokumentów – tamże, sygn. 939, 985, 988, 993, 998, 1002, 1930–1933, 1936–1937, 1948–1952, 1954, 1956–1957, 1959, 1961, 1965–1966, 1969, 1971, 3212–3223, 3225, 3257, 3413, 3505–3506, 3514, 3851, 4083, 4096, 4127, 5264, 7222, 7243, 8628, 8873, 8900–8903; J. Płocha, *Dokumenty pergaminowe*, podaje, że przed wojną siedemnaście dokumentów, ok. stu listów i kopiariusz pergaminowy z XV w. znajdowały się w Niemczech, w Archiwum Miejskim w Kolonii. Na stronie www.historischesarchivkoeln.de:8080/actaproweb/search.jsf (dostęp: 28.03.2017) można uzyskać aktualną informację na ich temat.

⁴⁶ 3 dokumenty – AGAD, Zbiór Dokumentów Pergaminowych, sygn. 5241, 8684, 9043.

⁴⁷ 2 dokumenty – tamże, sygn. 15, 7272.

⁴⁸ 93 dokumenty – tamże, sygn. 3391, 3428, 3551, 3585, 3598, 3654, 3656, 3833, 3930, 4106, 5135, 5636–5640, 5642, 5682, 5685, 5689, 5692–5693, 5695, 5698, 5701, 5703, 5705, 5727–5728, 5731, 5739, 5743, 5748, 5759, 5761, 5777, 5890, 6249–6252, 6256, 6274–6275, 6278, 6283, 6286, 6288–6289, 6291, 6294, 6296–6299, 6301–6309, 6314, 6318–6321, 6325, 6327–6328, 6332–6333, 6340, 6345, 6347–6348, 6391, 6426, 6430, 6435, 6483, 7212, 7214, 7218, 7220, 7230, 7270, 8544, 8869.

⁴⁹ 85 dokumentów – tamże, sygn. 1858, 1864, 1867–1868, 1976–2005, 2026, 2029, 2249, 3199, 3201, 3212–3221, 3250, 3810, 5656–5657, 5700, 5723, 5735–5736, 5767, 5769–5770, 6124, 6264–6266, 6270, 6317, 6451, 6455, 6460, 6477, 6482, 6497, 6624, 6669, 6828, 6876, 6880, 6969–6970, 6989, 6994, 7008, 7011, 7036, 7070, 7972–7973, 9105–9113.

dyncze pergaminy dla klasztorów w Łeknie, Spiskim Szczawniku i Szczyrzycu⁵⁰ oraz jeden dokument dla cysterek z Chełmna i Torunia i dla cysterek z Recza⁵¹. Dokumenty z archiwów cysterskich znajdują się również w Zbiorze Dokumentów Papierowych AGAD⁵².

W archiwach rodzinnych, prócz dokumentów pergaminowych, będących przedmiotem kolekcjonerskich zainteresowań właścicieli, znajdują się dokumenty pozyskane w wyniku działań rodzinnych i bezpośrednich związków tych rodzin z klasztorami (głównie ekonomicznych). W Archiwum Lubomirskich z Małej Wsi znajdują się akta dotyczące zamiany dóbr Mogielnica na dobra Woźniki dokonanej między cystersami sulejowskimi a wojewodą rawskim Bazylim Walickim z lat 1738–1796, wcześniejsze kontrakty dzierżawne cystersów na dobra Mogielnica z lat 1747–1779 i zarządzenia cystersów „przeciw mieszczanom mogielnickim” z lat 1775–1779⁵³.

W Dziale VIII Archiwum Warszawskiego Radziwiłłów znajdują się listy w sprawach pieniężnych od opata klasztoru Cystersów w Oliwie do Jana i Marii Sobieskich z 1696 r., odpis przywileju Kazimierza Jagiellończyka zatwierdzającego nabycie gruntów przez cystersów z Pelplina i zrzeczenie się Wincentego Romiszewskiego z wyboru na opata wąchockiego z 1590 r.⁵⁴

W Archiwum Potockich z Radzyna znajduje się dokumentacja z lat 1525–1745 dotycząca rozgraniczenia dóbr Bóbrka w powiecie bieckim, stanowiących własność konwentu Cystersów w Koprzywnicy, z dobrami Chorchówka i Leśniówka odziedziczonymi przez Potockich⁵⁵. Natomiast w Archiwum Publicznym Potockich znajdują

⁵⁰ Tamże, sygn. 6075, 2349, 7147.

⁵¹ Tamże, sygn. 15, 779; pod sygn. 6929 znajduje się dokument bez określenia przynależności, pod sygn. 1905 bulla Bonifacego IX z 1410 r. zezwalająca cystersom z Polski na studia w Uniwersytecie Krakowskim, a pod sygn. 7964 dokument opisany jako dla cysterek w Nieświeżu?

⁵² Przykładowo wcześniej wspomiane (zob. przyp. 20) dokumenty przeniesione z zespołu CWW KP, dotyczące klasztoru w Wąchocku.

⁵³ AGAD, Archiwum Lubomirskich z Małej Wsi, sygn. 1379–1380, 1547–1548, 1381, 1237 (pod tym nr znajdują się materiały Jana Tadeusza Lubomirskiego zbierane zapewne do przygotowywanej recenzji monografii opactwa cysterskiego w Mogile wydanej w 1867 r.).

⁵⁴ Tamże, Archiwum Warszawskie Radziwiłłów (dalej: AR), Dział VIII, sygn. 421, 438, 599.

⁵⁵ Tamże, Archiwum Potockich z Radzyna, sygn. 143.

się sprawozdania z 1819 r., przesyłane do ministra Stanisława Kostki Potockiego przez Samuela Bogumiła Lindego, rekwirującego książki z kasowanych klasztorów z przeznaczeniem do Biblioteki Publicznej w Warszawie⁵⁶. Według własnych wyliczeń Linde pozyskał z bibliotek cysterskich przeszło jedenaście tysięcy książek.

W Zbiorze Aleksandra Czołowskiego znajdują się natomiast fragmenty archiwum cystersów ze Szczyrzyca, a wśród nich inwentarz majątku nieruchomego i ruchomego, w tym biblioteki z 1827 r. i akt zakupu przez cystersów dóbr Szczyrzyc od Heleny Dzieduszyckiej w 1865 r. oraz nadań wójtostw przez opata koprzywnickiego Józefa Łukomskiego w latach 1751 i 1755⁵⁷.

W Zbiorze Varia Oddziału I przechowywany jest z kolei wykaz pobieranych czynszów i wszelkich dochodów klasztoru Cystersów w Koronowie sporządzony w 1564 r.⁵⁸, a w nabytkach Oddziału III notatki dotyczące dzierżawy dóbr Kacice z 1776 r. i list do opata Jędrzejowskiego (?) w sprawach finansowych⁵⁹.

Odrębną grupę dokumentów stanowią plany obiektów klasztornych, należące przed wojną do zespołu Komisji Poklasztornej, przechowywanego w Archiwum Akt Dawnych. Są to plany klasztorów w Jędrzejowie, Łądzie i Sulejowie⁶⁰.

Przedstawiony tu wybór nie może być uznany za pełną informację na temat dokumentów pocysterskich i cystersów dotyczących znajdujących się w zasobie AGAD. Stanowi przegląd archiwaliów możliwych do wskazania prawie wyłącznie w oparciu o dostępne inwentarze archiwalne, niekiedy tylko rozszerzony kwerendą źródłową.

⁵⁶ Tamże, Archiwum Publiczne Potockich (dalej: APP), sygn. 152, s. 198–205 (dawne paginacje, s. 370–376; s. 269–276), s. 219–222 (dawne paginacje, s. 397–400; s. 293–296), s. 215–218 (dawne paginacje, s. 393–396; s. 289–292), s. 332–339 (dawne paginacje, s. 595–602; s. 445–452); sygn. 271, s. 372–375 (dawne paginacje, s. 484–487; k. 236–237).

⁵⁷ Tamże, Zbiór Aleksandra Czołowskiego, sygn. 256; Biblioteka Narodowa, przekazując do AGAD część zbiorów Czołowskiego, zatrzymała siedem pergaminów, w tym uważany za najcenniejszy dokument króla Władysława Jagiełły dla klasztoru w Koprzywnicy z 1399 r.

⁵⁸ Tamże, Varia Oddziału I, sygn. 16 (dawny nr Varia IV.7.4.3).

⁵⁹ Tamże, Nabytki Oddziału III, sygn. 580, 29.

⁶⁰ Tamże, Zbiór Kartograficzny, teka 17 / 14, teka 17/21, teka 20/5.

Aneks

Wybór dokumentów dotyczących cystersów z tak zwanych Aneksów z akt Prokuratorii Generalnej Królestwa Polskiego utraconych podczas II wojny światowej⁶¹.

13. Akta dotyczące spraw o granice między dobrami opactwa wąchockiego, później rządowymi, a właścicielami wsi Jabłonica w powiecie opoczyńskim z lat 1526–1856. Mieszanina oryginałów i kopii w ogólnej liczbie 92 kart, którą rozpoczynały dwa pergaminy, z lat 1526 i 1545. We wszytym do akt sumariuszu dokumentów dotyczących sprawy była wzmianka o mapie, zresztą nie dołączonej.

40. Akta dotyczące procesów klasztoru sulejowskiego o łąki zaletwane przez młyn w Bałdrzychowie (1627–1755) i spraw ze wsią Kurnędzem z 1803 r. z dodaniem planu sytuacyjnego. Kopie i akta oryginalne, kart 110.

48. Akta dotyczące dóbr Niegosławice i Sędowice, niegdyś opactwa jędrzejowskiego, potem objętych roszczeniami cystersów z Mogiły (1597 i 1787). Wyciągi z akt ziemskich krakowskich, kart 10. Zawierały opisy granic wsi.

69. Książka zapisywania osepów z dóbr opactwa koprzywnickiego do zamku sandomierskiego, a potem do Samborca (1781–1808). Dudka oryginalne, kart zapisanych 8.

70. Akta dotyczące spraw opactwa Cystersów w Koprzywnicy, 1589–1824. Kopie, wyciągi, notatki, pozwy, akta procesowe – razem z woluminy nieliczbowane. W zawartości były głównie akta spraw granicznych.

⁶¹ Jadwiga Karwasińska opracowała go na podstawie materiałów inwentaryzacyjnych byłej Komisji Polskiego Atlasu Historycznego, które sporządziła w 1924 r. W chwili sporządzania wyboru materiały znajdowały się w Zakładzie Atlasu. Numery przy opisie to dawne sygnatury w obrębie „Aneksów Prokuratorii Generalnej” nadane w Archiwum Skarbowym. W aneksie został zachowany oryginalny zapis z publikacji; zob. J. Karwasińska, *Aneksy Prokuratorii Generalnej*, w: *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 2, Warszawa 1956, s. 55–69.

75. Akta dotyczące spraw granicznych opactwa Benedyktynów w Sieciechowie, 1500–1800. Kopie dokumentów, wyciągi z akt grodzkich i trybunalskich, sumariusze dokumentów itp. – razem 1 wolumin nieliczbowanych dissolutów, głównie z XVI–XVII w., między innymi sprawa o granice klucza Dobrzechów należącego do klasztoru w Koprzywnicy (z powołaniem się na dokumenty od 1342 r.).

107. *Felderbeschreibung der eingezogener Abbazial Herrschaft Zalesice. Qualification der Acker bey Mayerhof Mirow und Lipenice. Tabellarische Erhöhung in Zalesice.* 1799–1808, oryginał, kart 23. Dobra te należały dawniej do opactwa wąchockiego.

168. Przedstawienie dowodów do zahipotekowania praw rzeczowych dotyczących dóbr własności publicznej (poduchownych) w powiecie opatowskim, województwie sandomierskim do przygotowania regulacji hipotecznej, 1823 r. Wykazy oryginalne i kopie przywilejów, 1 wolumin, nieliczbowany. Dotyczyły posiadłości po cystersach wąchockich i koprzywnickich.

170. Kopie przywilejów i innych dokumentów dotyczących klasztoru Cystersów w Sulejowie, 1176–1781, kart 26. Oprócz odpisów najdawniejszych przywilejów: Kazimierza Sprawiedliwego z 1176 r., Konrada Mazowieckiego (niedatowanego), Bolesława Wstydlwego z 1262 r., Leszka Czarnego z 1279 r. i Władysława Łokietka z 1338 r. (*sic*) oraz transsumptów Władysława IV z 1623 r. (*sic*) i Augusta II z 1699 r. był tam spis posiadłości klasztoru sulejowskiego dokonany wobec komisarzy papieskich w 1749 r. i kopie rozporządzeń papieskich dotyczących Sulejowa w XVIII w.

191. Akta dotyczące dóbr klasztoru koprzywnickiego: Bratków, Warszówek, Luble i Suliszów, 1571–1789, oryginały, kopie i wyciągi z akt grodzkich, wol. nieliczbowany.

Klasztor posiadał w tych wsiach tylko części nabyte przeważnie w skutek niewypłacania procentów od sum na nich zapisanych. Były także i inwentarze tych wsi.

195. Akta dotyczące klucza koprzywnickiego, a mające służyć do przygotowania regulacji hipotecznej, 1823. Kopie, kart 26. Między innymi znajdował się tam akt eksdywizji dóbr z 1782 r.

266. Akta dotyczące przedstawienia dowodów do zahipotekowania praw rzeczowych dla przygotowania regulacji hipotecznej dóbr

publicznych (poduchownych) w powiecie Opoczyńskim, 1823. Oryginały i kopie, razem 6 fasykułów nieliczbowanych: [...] 2. Dąbrowa, Jaksówek i Jaraska klasztoru sulejowskiego [...] 5. Przyszałowice i Bąków klasztoru sulejowskiego [...] 6. Prucheńsko i Stoczek klasztoru sulejowskiego. Odpisy nadań sięgających 1405 r.

269. Akta dotyczące sprawy klasztoru wąchockiego z Radziwiłłami o granice między dobrami Bzinem i Skarżyskiem, 1511–1787. Kopie, 1 wolumin nieliczbowany.